

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ ТА РЕГІОНАЛІСТИКИ

**СИЛАБУС
навчальної дисципліни**

ГІДРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Вид дисципліни (за компонентом ОП): вибіркова

Освітньо-професійна програма: Гідрометеорологія

Спеціальність: 103 «Науки про Землю»

Галузь знань: 10 «Природничі науки»

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Назва факультету, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою: географічний

Мова навчання: українська

Розробники: Пасічник Микола Дмитрович, к.геогр.н., доцент кафедри географії України та регіоналістики

Профайл викладача: <https://moodle.chnu.edu.ua/user/profile.php?id=363>

Контактний тел. [+38\(050\) 05-69-408](tel:+380500569408)

E-mail: m.pasichnyk@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle: <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=6175>

Консультації

Проведення он-лайн консультації за посиланням

-<https://meet.google.com/tth-sfer-xva?hs=122&authuser=2>

Очні консультації: кількість годин і розклад присутності

Онлайн-консультації: що п'ятниці на 12.30

Очні консультації: за попередньою домовленістю

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни):

Використання ресурсів води в умовах збалансованого (сталого) розвитку, що передбачає вивчення закономірностей та особливостей функціонування водних екосистем різного типу (водосховищ, великих, середніх та малих річок, озер, водойм-охолоджувачів, каналів, тощо) є досить актуальним на даний час.

Водні ресурси в системі забезпечення сталого розвитку України є стратегічним і життєво важливим природним ресурсом. Країна володіє значним водоресурсним потенціалом, але ми спостерігаємо зміни водності річок та озер, що негативно впливає на забезпечення населення прісною водою. Як запобігти обмілнню водойм, зберегти ресурси прісної води, розробити та впровадити інтегровану систему водо господарювання - це ті питання на які ми знайдемо відповіді.

2. Мета навчальної дисципліни: оволодіти навиками використання ресурсів води в умовах збалансованого (сталого) розвитку, що передбачає вивчення закономірностей та особливостей функціонування водних екосистем різного типу (водосховищ, великих, середніх та малих річок, озер, водойм-охолоджувачів, каналів, тощо).

Вивчення вибіркової дисципліни має наступні переваги: знайомить студентів з особливостями використання ресурсів води та їх наслідків на шляху збалансованого (сталого) розвитку, навчає студентів розуміти закономірності функціонування природних та штучних водних екосистем різного типу (водосховищ, великих, середніх та малих річок, озер, водойм-охолоджувачів, каналів, тощо) за умов впливу на них природних і антропогенних чинників, розвиває у студентів знання про характер регіональних гідрологічних проблем та їх поширення; аналіз та прогноз зміни гідрологічного режиму поверхневих водойм та фізико-хімічного стану водних мас Світового океану в умовах різновидів антропогенного навантаження.

3. Пререквізити: з метою найкращого засвоєння матеріалу студенти повинні до початку вивчення дисципліни мати знання із загальної гідрології і методів гідрометеорологічних досліджень, основ геохімії та гідрохімії, теорії сталого розвитку, геофізики з основами землезнавства.

4. Результати навчання: у результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути такі загальні компетентності, як:

Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Прагнення до збереження природного навколишнього середовища.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути такі фахові компетентності, як:

ФК 6. Застосування методів статистичного аналізу та різних інформаційних технологій до геоданих. Застосування простих кількісних методів, включаючи геопросторовий аналіз, до земної системи.

ФК 8. Здатність збирати, обробляти та інтерпретувати кількісно і якісно дані з різних джерел.

ФК 10. Здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у геосферах, їх властивості та притаманні їм процеси.

ФК 11. Здатність застосовувати кількісні методи при дослідженні геосфер.

ФК 12. Здатність ідентифікувати гідрометеорологічні процеси та явища, об'єкти, їхні властивості.

ФК 14. Здатність виявляти і досліджувати антропогенні зміни у гідрометеорологічних процесах, об'єктах у польових та лабораторних умовах, документувати дані, звітувати про результати.

Програмні результати навчання:

ПРН 5. Здатність дискутувати на тему екологічних впливів на навколишнє природне середовище.

ПРН 13. Здатність застосовувати основні методи аналізу гідрометеорологічної інформації.

ПРН 16. Застосовувати у вирішенні професійних завдань базові знання з гідрологічних та метеорологічних дисциплін.

ПРН 18. Демонструвати знання та розуміння природного різноманіття об'єктів гідросфери,

масштабності їх вияву, дискретності та континуальності гідрологічних процесів.

ПРН 20. Виконувати обробку просторової гідрологічної інформації, гідрологічні розрахунки, прогнози з використанням ГІС-технологій.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати: про сучасні умови водокористування, природні і антропогенні чинники, які викликають сукцесії водойм, зміну їх гідрологічного циклу, дослідження впливу гідротехнічного будівництва на формування ресурсів прісної води, комплексний аналіз та оцінка стану водойм різного типу за результатами польових і експериментальних досліджень, розробка заходів запобігання та протидії негативним наслідкам впливу господарської діяльності на формування ресурсів прісної води;

вміти: використовувати набуті знання для пошуку, обробки, аналізу та використання гідрологічної інформації з різних джерел, аналізувати гідрологічні явища та процеси в умовах сталого розвитку, обґрунтовувати вибір методів для вирішення конкретних проблем, оцінки гідрологічної ситуації, використовувати набуті знання для побудови алгоритму антропогенного впливу на водні системи з метою збереження ресурсів прісної води.

3. Опис навчальної дисципліни

3.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1. Сталий розвиток та гідрологічні проблеми суходолу					
Тема 1. Вступ. Основні терміни та визначення сталого розвитку	7	2				5
Тема 2. Забезпеченість водними ресурсами. Їх стан та дефіцит.	13	4	4			5
Тема 3. Водогосподарська діяльність та її наслідки.	11	2	4			5
Тема 4. Ставки, канали суходолу, греблі та водосховища і пов'язані з цим гідрологічні проблеми.	13	4	4			5
Тема 5. Паводки та повені на берегах річок та їх наслідки.	11	2	4			5
Тема 6. Болота та їх регуляторна функція	7	2				5
Разом за ЗМ1	62	16	16			30
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. Гідрологічні аспекти регіонів України					
Тема 1. Гідрологічні проблеми регіонів України.	14	4	2			8
Тема 2. Антропогенна трансформація басейнових систем в Україні.	16	4	4			8
Тема 3. Проблеми поверхневих і підземних вод та питної води в регіонах України.	16	4	4			8
Тема 4. Розвиток природоохоронних технологій та забезпечення водної безпеки в цілях стійкого розвитку.	12	2	4			6
Разом за ЗМ 2	58	14	14			30

Усього годин	120	30	30			60
--------------	-----	----	----	--	--	----

5.2. Зміст завдань для самостійної роботи

№	Назва теми/кількість балів/форми контролю	Кількість годин
1	Понятійно-термінологічний апарат та його використання. Принципи сталого розвитку. Фактори ризику при переході до сталого розвитку. Шляхи розв'язання проблем переходу до сталого розвитку/2/ тестування	4
2	Гідрологічні проблеми сучасного світу. Прояви, наслідки. Забезпеченість водними ресурсами країн Африки. Забезпеченість водними ресурсами країн Азії. Забезпеченість водними ресурсами країн Європи. Забезпеченість водними ресурсами країн Північної Америки. Забезпеченість водними ресурсами країн Південної Америки. Забезпеченість водними ресурсами Австралії. Забезпеченість водними ресурсами країн Океанії. Евтрофікація водойм і водотоків на суходолі. «Цвітіння» води. Заходи по охороні малих річок та водойм від замулення. Заходи щодо запобігання заростання русел малих річок та штучних водойм. Комплекс заходів із запобігання цвітіння, виснаження та деградації поверхневих водойм/1/тестування	8
3	Штучна біфуркація водойм Європи. Дефіцит води: чинники та шляхи вирішення. Різновиди водогосподарської діяльності. Традиційні види та сучасні види. Динаміка використання води основними галузями економіки Чернівецької області. Види господарської діяльності на берегах водойм. Вплив господарських заходів на природний стан річок та водойм/1/тестування	6
4	Сучасні канали та підводні тунелі. Різновиди каналів: їх проекти та функціонування. Канали судноплавні. Канали зрошувальні. Канали осушувальні. Найбільші водосховища світу: географія, проблеми функціонування. Гідрологічні проблеми водосховищ в Чернівецькій області. Ставки як різновид антропогенного ландшафт/1/тестування	6
5	Трагедії на берегах річок Європи (Азії, Америки, Африки, Австралії). Паводки та повені на рівнинних річках та їх наслідки. Паводки та повені на гірських річках та їх наслідки/1/тестування	6
6	Болота в умовах глобальних змін клімату. Болота Буковинських Карпат/2/тестування	4
7	Гідрологічні проблеми рівнинної України. Гідрологія річок та озер Карпатської гірської області. Гідрологічні проблеми Чернівецької області/2/тестування	4
8	Трансформація басейнових систем в Україні. Вплив меліоративного і гідротехнічного будівництва на водозбірні басейни малих річок України Державне управління, контроль використання і охорона вод. Досвід запровадження інтегрального управління водними ресурсами в Україні з урахуванням міжнародних підходів/2/тестування	8

9	Сучасні технології очищення поверхневих вод для водопостачання. Нормативні документи для водопостачання та якості питної води. Проблеми регіонів України по запасам та якості питної води/2/ тестування	8
10	Міжнародна співпраця в галузі водокористування та збереження водності річок. Озер, боліт. Природоохоронні технології для забезпечення водної безпеки в цілях стійкого розвитку/1/тестування	6

6. Освітні технології, методи навчання і викладання навчальної дисципліни

У процесі вивчення дисципліни «Гідрологічні аспекти сталого розвитку» основними методами навчання виступають лекція та практична робота. Важливе місце також відводиться самостійній роботі студентів.

На лекційних заняттях студентам розкривається науково-теоретичний зміст і практичне значення тем, які розглядаються. Лекційний матеріал завжди подається з поясненнями, у формі бесіди зі студентами. Також застосовуються наочні елементи навчання (ілюстрації, презентації).

Практичні роботи дозволяють закріпити теоретичні знання, отримані на лекціях і у процесі самостійної роботи, а також сформувати практичні навички їх застосування. На заняттях переважають такі словесні елементи навчання, як пояснення та інструктаж, та наочні – демонстрація, спостереження.

Самостійна робота студентів сприяє розвитку навичок критичного мислення та розкриття творчого потенціалу студентів. Вона припускає самостійне оволодіння необхідною інформацією та формування у студентів умінь самостійного аналізу курсу, що вивчається.

7. Контроль та оцінювання результатів навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни

Види, форми контролю

У процесі вивчення дисципліни «Гідрологічні аспекти сталого розвитку» перевірка якості знань студентів здійснюється у формі поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних занять, самостійної роботи. При цьому використовуються такі засоби діагностики письмове та усне опитування, а також з допомогою виконання тестових завдань на платформі дистанційного навчання moodle- <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=418>. Метою поточного контролю є перевірка рівня засвоєних знань та підготовки студентів до виконання конкретної роботи.

Підсумковий контроль здійснюється наприкінці семестру у формі заліку з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі.

Критерії підсумкового оцінювання.

Загальна кількість балів, яку студент може отримати у процесі вивчення дисципліни протягом семестру, становить 100 балів, з яких 60 балів студент набирає при поточних видах контролю і 40 балів – у процесі підсумкового виду контролю (екзамену).

Кількість балів за кожний навчальний елемент виводиться із суми поточних видів контролю. Кількість балів за змістовний модуль дорівнює сумі балів, отриманих за навчальні елементи даного модуля. Максимальна кількість балів складає: за 1 модуль – 30; 2 модуль – 30 балів.

Студент, який набрав протягом нормативного терміну вивчення дисципліни 60 балів та виконав навантаження за всіма кредитами, має можливість не складати іспит і отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку або складати іспит з метою підвищення свого рейтингу за даною навчальною дисципліною. Якщо студент набрав менше 30 балів, він не допускається до складання іспиту.

Відповідно до вимог Болонської угоди проводиться місцева (національна) шкала визначення оцінок і шкала ECTS. Для їх порівняння використовується така таблиця:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка: національна та ECTS	Критерії оцінювання
90-100	Відмінно A	Студент дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання студент застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.
80-89	Добре B	Студент повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу. При виконанні практичних завдань студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою
70-79	Добре C	Студент розкрив теоретичні питання, програмний матеріал викладено у відповідності до вимог. Практичні завдання виконані в цілому правильно, але мають місце окремі неточності.
60-69	Задовільно D	Студент розкрив теоретичні питання, проте при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається помилок, за рахунок недостатнього розуміння матеріалу.
50-59	Задовільно E	Студент неповністю розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається значних помилок, а виконання завдань викликає значні труднощі.
35-49	Незадовільно FX	Студент не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання. Як правило такий студент виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.
0-34	Незадовільно F	Студент не виконав навчальну програму або якийсь елемент її складової, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання. Такий студент не може викласти свою думку навіть на елементарному рівні.

Для здійснення контролю знань студентів викладач заповнює журнал, де вказуються оцінки за кожний навчальний елемент. Журнал зберігається у викладача. За модулями заповнюються відомості рубіжного контролю, які подаються і зберігаються на кафедрі.

Розподіл балів, які отримують студенти за кожен елемент

Вид контролю	Модуль	Тема	Тестові завдання до лекційних занять	Самостійна робота	Практичні роботи	Модуль контроль	Всього балів	
Поточний контроль		1.	1	0,5	3		2	
		2.	1	0,5	3		9	
		3.	1	0,5	3		2	
		4.	1	1	3		9	
		5.	1	0,5	3			
		6.	1	1	2			
	Всього за модуль 1			6	4	17	3	30
			1.	1	1	5		7
			2.	1	1	6		8
			3.	1,5	0,5	4		7
			4.	1,5	0,5	3		5
	Всього за модуль 2			5	4	18	3	30
	Всього за поточний контроль*			11	8	35	6	60
	Підсумковий контроль (залік)							40
Разом							100	

8. Рекомендована література

7.1. Основна

1. Боярин М. В., Нетробчук І. М. Основи гідроекології: теорія й практика : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 365 с.
2. Гідроекологія: підручник і Клименко М.О. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 272 с.
3. Гідроекологія річок : навчальний посібник / О.В. Кирилюк, В.К. Сівак, О.М. Гончар, Л.В. Костенюк. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. – 304 с.
4. Гідроекологічне обґрунтування безпечного та збалансованого розвитку річкових природно-антропогенних систем Передкарпаття : монографія / Ющенко Ю.С., Гончар О.М., Григорійчук В.В. та ін.; за ред. Ю.С. Ющенка. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2017. – 472 с.
5. Гідрохімічний режим та якість поверхневих вод басейну Дністра на території України / В.К. Хільчевський, О.М. Гончар, М.Р. Забокрицька та ін.; за ред. В.К. Хільчевського та В.А. Сташука. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 256 с.
6. Горев Л. Н. Основи моделювання в гідроекології. К.: Либідь, 1996. 336 с.
7. Екологічна енциклопедія: У 3 т. / Ред. кол.: А.В. Толстоухов (гол. ред.) та ін. К.:ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації». Т.1: А-Е. 2007 432 с.; Т. 2: Є-Н. 2007. 416 с.; Т. 3: О-Я. 2008. 472 с.
8. Екологічні основи управління водними ресурсами : навч. посіб. / А.І. Томільцева, А.В. Яцик, В.Б. Мокін та ін. - К.: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. - 200 с. (Бібліотека екологічних знань).
9. Кіреєва І.Ю. Гідроекологія. Навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2018. 664 с.
10. Кирилюк М.І. Основи раціонального природокористування та охорона природи : підручник / М.І. Кирилюк. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 352 с.
11. Ковальчук І. П., Курганевич Л. П.. Гідроекологічний моніторинг: навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 292 с.
12. Кукурудза С.І. Гідроекологічні проблеми суходолу: Навч. посібник /за ред. проф. В. Хільчевського. Львів: Світ, 1999. 232 с.
13. Методи гідроекологічних досліджень поверхневих вод / Арсан О.М. та ін.; за ред. В.Д. Романенка. - НАН України. Інститут гідробіології. К.: ЛОГОС, 2006. 408 с.
14. Молодий ландшафт річки Прут: минуле і сучасність (на теренах Чернівецької області) : монографія / Ющенко Ю.С., Пасічник М.Д., Білоконь М.В., Григорійчук В.В., Николаєв А.М., Сівак В.К., Шевчук Ю.Ф.; за ред. Ю.С. Ющенка. Чернівці : ФОП Садовський С.С., 2019. 115 с.
15. Николаєв А.М. Гідрологічний і гідрохімічний режими малих річок урбанізованої території : монографія / А.М. Николаєв. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2016. – 156 с.
16. Романенко В.Д. Основи гідроекології: Підручник. К.: Обереги, 2001. 728 с.
17. Сівак В.К. Екологічна безпека територій та акваторій : Навчальний посібник / В.К. Сівак, В.Д. Солодкий, Ю.С. Ющенко, О.В. Кирилюк, Ю.Ф. Шевчук, О.М. Данілова. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. – 248 с.
18. Хільчевський В. К. Розвиток гідрохімічних і гідроекологічних досліджень в Україні // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. К. : Ніка-Центр, 2001 Т. 2. С. 2-12.
19. Шевчук Ю.Ф. Аналіз водних ресурсів Чернівецької області та оцінка їх якості : монографія / Ю.Ф. Шевчук. – Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. – 144 с.
20. Юрасов С. М., Сафранов Т.А., Чугай А.В. В.Оцінка якості природних вод : навч. пос Одеса : Екологія, 2012 .168 с.
21. Ющенко Ю.С. Геогідроморфологічні закономірності розвитку русел. – Чернівці: Рута, 2005. – 320 с.
22. Ющенко Ю.С. Загальна гідрологія : підручник. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. – 591 с.
23. Яцик А.В. Водогосподарська екологія: У 4 т., 7 кн. - К.: Генеза. 2004. - Т. 4, кн. 6-7. - 680 с.

7.2. Допоміжна

1. Водна рамкова директива Європейського Союзу. 2000/60/ ЄС. Основні терміни та їх

визначення: Офіційний переклад Державного департаменту з питань адаптації законодавства Міністерства юстиції України. - К.. 2006. -240 с.

1. Вишневецький В.І. Річки і водойми України. Стан і використання: Монографія. К.: Віпол, 2000. 376 с.
2. Горбачова Л. О. Сучасні пріоритети та напрямки гідроекологічних досліджень річкових басейнів // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. К., 2006. ТЛП. С.338-342.
3. Гроховська Ю. Р. Аналіз гідроекологічних процесів у малій річці // Таврійський наук. вісн. Херсон, 2007. Вип. 48. С. 121-129.
4. Захарова М. В. Гідроекологічні основи водного господарства : практикум. О.: Екологія, 2010. 110 с.
5. Вишневецький В.І., Косовець О.О. Гідрологічні характеристики річок України. К.: Ніка-Центр. 2003. 324 с.
6. Ганушак М., Тарасюк Н. Водний чинник в розвитку і функціонуванні природно-антропогенних комплексів басейну річки Стир : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 236 с.
7. Забокрицька М. Р., Хільчевський В. К., Манченко А. П. Гідроекологічний стан басейну Західного Бугу на території України [Електронний ресурс]. К.: Ніка-Центр, 2006. 184 с.
8. Зубова Л. Г, Зубов О.Р.. Гідроекологічні проблеми Донбасу : навч. посіб. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2008. 99 с.
9. Іваненко О. Г. Математичне моделювання гідроекологічних систем : навч. посіб. Одеса: Екологія, 2007. 140 с.
10. Ковальчук І. Конструктивно-геоморфологічні дослідження процесів трансформації структури і гідроекологічного стану річкових систем /І. Ковальчук// Геоморфологічні дослідження в Україні: минуле, сучасне, майбутнє. Львів, 2002. С. 74-76.
11. Литовченко О.Ф. Інженерна гідрологія та регулювання стоку: Підручник. К.: Вища школа., 1999 - 360 с
12. Романенко В.Д. та ін. Комплексна оцінка екологічного стану басейну Дніпра. К.: Інститут гідробіології НАНУ, 2000. 100 с.
13. Ободовський О. Г. Гідроекологічні особливості формування русел річок України . Вісник. Серія : Географія. К.: Київський ун-т ім. Т. Г. Шевченка. 1999. Вип. 45. С.58-61.
14. Романенко В. Д. Актуальні гідроекологічні проблеми в контексті Європейської водної політики // Наук. зап. Тернопіль, 2005. № 3 (26): Спец, вип.: Гідроекологія. С. 378-381.